

ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI ŽEN A MUŽŮ VE VÝZKUMU A VÝVOJI NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH V ČESKÉ REPUBLICE

Drahomíra Krátková

Úvod

Význam rovnosti žen a mužů byl součástí politiky Evropské unie (EU) již od roku 1977, ale konkrétní předpis Společenství o rovnosti žen a mužů byl přijat v roce 1994. Evropská komise začlenila rovnost žen a mužů i do strukturálních fondů pro programové období 2000–2006. Amsterodamská smlouva podstatně posílila právní základnu pro činnost Společenství ve prospěch rovnosti žen a mužů. Články 2 a 3 Smlouvy formalizují závazek EU k genderovému mainstreamingu tím, že stanoví rovnost mezi muži a ženami jako konkrétní úkol pro EU a stanoví také horizontální cíl ovlivňující všechny politiky a programy EU.

Rada Evropy definovala rovnost žen a mužů takto:

„Rovnost žen a mužů znamená rovné zviditelnění, rovnou pravomoc a účast příslušníků obou pohlaví ve všech sférách veřejného a soukromého života. Rovnost žen a mužů je opakem nerovnosti žen a mužů, nikoli rozdílu mezi oběma pohlavími, a jejím cílem je prosazovat plnou účast žen a mužů ve společnosti.“

Některé vlády přijaly vlastní definici rovnosti žen a mužů a definovaly specifické cíle, které chtějí dosáhnout pomocí své politiky. Jeden takový příklad je:

„Cílem politiky rovnosti žen a mužů je zajistit, aby ženy i muži měli stejná práva, povinnosti a příležitosti ve všech sférách života.“

Mělo se za to, že rovnosti žen a mužů je možné dosáhnout, když ženám i mužům budou dány stejné příležitosti. Předpokládalo se, že to povede ke stejným výsledkům. Avšak stejné zacházení nutně nevede k rovnosti ve výsledcích, protože ženy a muži mají rozdílné životní podmínky a jsou konfrontováni s různými postoji a různým očekáváním.

Genderový mainstreaming – je důležitá strategie pro dosažení rovnosti žen a mužů. Tato strategie

spočívá v začlenění hlediska obou pohlaví do každodenních otázek, na všech úrovních rozhodování a ve všech oblastech politiky.

Rada Evropy oficiálně definovala mainstreaming takto:

„Genderový mainstreaming je (re)organizace, zlepšení, vypracování a vyhodnocení procesů politiky tak, aby všichni aktéři, kteří se obvykle podílejí na přípravě a provádění politiky, zahrnuli hledisko rovnosti žen a mužů do všech politik, na všech úrovních a ve všech stádiích.“

Genderové hledisko se také uplatňuje ve všech statistikách. EU požaduje, aby všechny statistické údaje týkající se jednotlivců byly sbírány zvlášť pro obě pohlaví, aby všechny proměnné veličiny a jiné charakteristiky byly analyzovány a předkládány tak, aby pohlaví bylo primárním a převažujícím klasifikačním rozlišením, a aby do všech statistik byly promítány problémy obou pohlaví, které jsou bezprostředním zájmem společnosti.

Statistiky členěné podle pohlaví jsou zapotřebí k tomu, aby existovala nezkreslená základna pro politické rozhodnutí. Jsou nutné k tomu, aby se zvýšilo uvědomění a snáze se prosadily změny, a aby bylo možné sledovat a vyhodnotit přijatá opatření.

V roce 1995 se konala Celosvětová konference Organizace spojených národů o ženách v Pekingu. Česká republika na sebe přijala významné závazky vyplývající z této konference. V návaznosti na změny ve společnosti a pro naplnění principu rovnosti mužů a žen přijala vláda v roce 1998 národní akční plán „Priority a postupy vlády v prosazování rovnosti mužů a žen“. Tento programový dokument navazuje na závazky České republiky vyplývající z Pekingské akční platformy. Vláda každoročně vyhodnocuje plnění úkolů tohoto programu a svým usnesením aktualizuje opatření v něm uvedené. Od 1. ledna 2002 uložila všem ministerstvům zřídit jedno pracovní místo nejméně na poloviční pracovní úvazek pro zaměstnance, který

Č L Á N K Y

by se věnoval agendě rovných příležitostí pro muže a ženy. V roce 2001 vláda svým usnesením z 10. října jako svůj poradní orgán zřídila Radu vlády pro rovné příležitosti žen a mužů. Rada má 23 členů, kteří zastupují ministerstva, zaměstnavatele, odbory, občanskou a odbornou veřejnost. Zasedání Rady se pravidelně zúčastňují stálí hosté (např. zástupci krajských úřadů, Svazu měst a obcí ČR, členové Poslanecké sněmovny apod.).

Z činnosti Rady vzešlo šest konkrétních doporučení vládě při prosazování rovných příležitostí žen a mužů. Rada doporučila vládě:

- zpracovat informativní metodiku rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů,
- připravit právní úpravu volebních zákonů, která by zajistila vyrovnané zastoupení žen a mužů ve volených orgánech,
- připravit právní úpravu zajišťující účinnou ochranu před domácím násilím,
- aby materiály předkládané vládě k projednání obsahovaly podklady (např. analýzy, statistiky) členěné na ženy a muže,
- okruh prioritních témat pro dotační projekty z oblasti rovnosti žen a mužů,
- podporovat, aby nově zřizovaná instituce Evropské unie „Evropský genderový institut“ měl sídlo v Praze.

Na svém prosincovém zasedání 2004 Rada doporučila vládě České republiky personální posílení agendy rovných příležitostí pro ženy a muže na ministerstvech. S ohledem na stoupající význam politiky rovných příležitostí, a s tím narůstající objem práce, bylo třeba rozšířit výkon této agendy na plný pracovní úvazek a v některých rezortech, s rozsáhlou agendou zabývající se genderovou problematikou, zřídit oddělení pro rovné příležitosti.

Rada se také podílela na návrhu zákona o nemoenském pojištění a doporučila, aby se v zájmu sladování pracovního a rodinného života v jednom případě ošetřování člena rodiny mohly pečující osoby vystřídat vícekrát. To by umožnilo, aby žena – matka mohla přijít do práce na ty dny, kdy je její přítomnost nezbytná (např. přednáší na vysoké škole) a po tuto dobu by o dítě pečoval otec.

Rada projednala informaci o připravované účasti českých nestátních neziskových organizací v Evropské ženské lobby. Ta je významnou zastřešující organizací pro prosazování rovnosti žen a mužů a je akreditována při EU.

Vláda České republiky v roce 1998 přijala programový dokument pro prosazování rovných příležitostí pro muže a ženy – „Priority a postupy vlády při prosazování rovnosti mužů a žen“, které byly naposledy aktualizovány v roce 2002. Jako úkol ukládá všem členům vlády každoročně zpracovávat vlastní priority a postupy při prosazování rovnosti mužů a žen v oblastech, které spadají do věcné působnosti jednotlivých rezortů.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) zpracovává vlastní soubor opatření k prosazování rovných příležitostí mezi muži a ženami na běžný rok a dále jej doplňuje o rozpracování a konkretizaci základních směrů vládní politiky rovnosti žen a mužů. Hlavním cílem je aplikace metody gender mainstreamingu jak ve věcné, tak v personální politice MŠMT. Pro důsledné naplňování stanovených priorit byla vytvořena stálá pracovní skupina pro problematiku rovných příležitostí mužů a žen, složená ze zástupců jednotlivých odborů a organizací MŠMT.

Rovnost žen a mužů vyplývá z ústavy a je zakotvena v našem právním řádu. V praxi však k jejímu naplňování často nedochází. Převládající genderové stereotypy ve veřejném mínění o vrozených dispozicích žen a mužů totiž brání efektivnějšímu prosazování politiky rovných příležitostí. Bourání předsudků a stereotypů je proces velmi pomalý.

Prosazování politiky rovných příležitostí žen a mužů je proces složitý a dlouhodobý a nelze jej omezit pouze na legislativní opatření. Nejdůležitějším úkolem je změna hluboce zakořeněných stereotypů v myšlení nejširší veřejnosti a té není možné dosáhnout pouhou změnou zákonů, nýbrž podporou a prosazováním partnerství, soudržnosti a vzájemné úcty mezi muži a ženami.

Z výzkumu veřejného mínění vyplynulo, že ačkoliv má česká společnost pozitivní postoj k rovnosti mužů a žen v obecné rovině, v konkrétních situacích neprojevuje příliš ochoty ke změně ustálených stereotypů, a to zejména v zaměstnání a na trhu práce. Ženy mají

menší možnost postupu do vyšších funkcí nebo i na kvalifikovanější a zodpovědnější pozice. Pro ženy je obtížnější kariérní postup i kvůli mateřským povinnostem, což se ale odvíjí také od rodinných stereotypů.

Gender a výzkum a vývoj

Věda byla od počátku definována jako mužská záležitost a do značné míry maskulinizována přesto, že do vědy ženy začaly ve 20. století pronikat a v některých oborech si vybudovaly silnou pozici. Struktura vědy a vědeckého poznání, alokace finančních prostředků na výzkum a vývoj, vědecký jazyk a další aspekty nicméně reflektují a dále propagují stávající nerovný genderový pořádek.

Vzhledem k odlišné socializaci a vzdělávací kariéře se ženy a muži koncentrují v odlišných oborech, které odpovídají společenským očekáváním a stereotypům, týkajících se „ženských“ a „mužských“ kariérních drah. Ženy se soustřeďují v oborech jako jsou společenské vědy, pedagogika, medicína, biologie a této segregaci odpovídá také i rozdílné platové ohodnocení. Obory, kde je více žen, jsou považovány za méně hodnotné či náročné než ty, kde převažují muži. Obory, kde pracuje minimálně žen a jsou orientovány silně teoreticky (jako například teoretická fyzika), mají vysoký status.

Zastoupení mužů a žen se pochopitelně liší i v závislosti na dosažené vědecké profesi. I zde platí čím vyšší pozice, tím menší zastoupení žen. V této souvislosti se hovoří o tzv. „děravém potrubí“. Tato metafora slouží k popisu toho, že žen na každém stupni vědecké hierarchie ubývá a největší rozdíl nacházíme v případě profesorů a profesorek, a to i přesto, že počet studentů a studentek přijatých na ten který obor může být velice vyrovnaný.

Genderová studia také ukazují, že hodnoty, které tradičně asociujeme s výkonem vědecké profese, jako jsou objektivita, racionalita, odosobnění, popření emocí atd., se v naší společnosti asociují s přijatou definicí maskulinity, a z tohoto důvodu je není možné považovat za hodnotově neutrální. Věda od svého počátku byla uzpůsobena očekáváním, hodnotám a vlastnostem, které jsou v naší společnosti spojovány s mužskostí. Je tedy zřejmé, že možnost žen pohybovat se ve vědeckém prostoru bude obtížná či komplikovaná aspekty, které se tradičně vážou k feminitě

(mateřství, důraz na subjektivní přístup, vzhled atd.) a které se zdají být v rozporu s tím, co považujeme za vědecké. To má dopad na všechny aspekty „dělání“ vědy, včetně finančního ohodnocení, alokace grantových prostředků, procesů hodnocení vědecké práce a vědecké kvality.

Vědecká práce je časově velice náročná a v důsledku rychlého technologického pokroku je prakticky nemožné, aby ji výzkumný pracovník či pracovnice na delší dobu přerušil. V naší společnosti leží převážná část odpovědnosti za chod domácnosti, výchovu a péči o děti na ženě. Ženy-vědkyně se nacházejí ve značně ztížené situaci v harmonizaci vědecké kariéry a péče o rodinu. U mladé ženy-vědkyně se předpokládá, že buď brzy odejde na mateřskou dovolenou, nebo – je-li to matka s malými dětmi – bude pracovat s menším nasazením, bude dříve odcházet z práce a vlastně se nebude moci naplno věnovat vědě.

Mladé vědkyně bývají také nepřímo znevýhodněny v přidělování grantů, udělovaných mladým vědcům a vědkyním, kde je nastaven věkový limit. Ženy, které se rozhodnou založit rodinu, často v důsledku svého mateřství nestačí získat požadovanou kvalifikaci před vypršením věkového omezení.

Vědecký výzkum v České republice prochází od roku 1989 zásadní transformací, která je spojena s redukcí počtu výzkumných ústavů působících v rámci Akademie věd ČR, s redukcí počtu výzkumných pracovníků a vznikem soukromého výzkumného sektoru. Výzkum a vývoj je také jedním ze tří cílů působnosti vysokých škol (výuka, výzkum a vývoj, společenská úloha vysokých škol v regionu).

Rozhodovací orgány v oblasti výzkumu a vývoje

Rámec pro tvorbu politiky výzkumu a vývoje (VaV) a fungování vědy tvoří Zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu a vývoje). Tento zákon nahradil Zákon č. 300/1992 Sb., o státní podpoře výzkumu a vývoje, na jehož základě byla vytvořena Rada vlády České republiky pro výzkum a vývoj. Rada funguje jako odborný a poradní orgán sestávající z patnácti členů, z nichž nadpoloviční většina musí být jmenová-

Č L Á N K Y

na z řad vědeckých pracovníků. Rada navrhuje vládě zásady rozdělování účelových finančních prostředků ze státního rozpočtu na podporu výzkumu a vývoje, posuzuje priority a rozpočet Grantové agentury ČR a vyjadřuje se k návrhům legislativních podkladů vztahujících se k vědecké činnosti a vývoji technologií. V současnosti v Radě vlády pro výzkum a vývoj zasedá 14 mužů a pouze jedna žena (ministryně školství, mládeže a tělovýchovy).

Výzkum a vývoj na vysokých školách

Do působnosti MŠMT spadá celá oblast školství, včetně alokace prostředků vysokých škol. Přesto, že celkově pracovníce ve školství převyšují počet pracovníků ve školství, odráží ministerstvo stejný model řízení jako další oblasti: čím výše postupujeme po hierarchickém žebříku, tím menší je zastoupení žen. Až do roku 2002 neměla Česká republika ani jednu ministryni školství, přestože je školství považováno za oblast bližší ženám.

Zastoupení žen ve výzkumu a vývoji se ve statistických přehledech sleduje od roku 2000. Z celkového počtu vědeckých pracovníků vysokých škol je 33,5 % žen. (Údaje Ústavu pro informace ve vzdělávání, Ročenky).

Vědeckých pracovníků na vysokých školách v ČR je z celkového počtu kolem 34 %. Celkově v ČR je nejvíce

žen zastoupeno v lékařském a zemědělském výzkumu, kde jejich počet dokonce převyšuje počet mužů. Kolem poloviny výzkumníků tvoří ženy v sociálních a společenských vědách. Počet žen-výzkumnic v technických vědách se pohybuje kolem 20 %. (Údaje Českého statistického úřadu, Ročenky, oddíl Výzkum a vývoj.)

Financování výzkumu a vývoje

Grantové agentury rozhodují o alokaci finančních prostředků pro výzkum a vývoj, a tím i v závislosti na prioritách VaV rozhodují o směřování vědy a výzkumu v ČR. Zatím není běžné, aby grantové agentury poskytovaly data segregovaná na základě pohlaví, ani nevedou veřejně přístupné statistiky segregované podle pohlaví o řešitelích grantů. Níže uvedená data byla vyhledána na webových stránkách grantových agentur a podle rozdílného příjmení řešitelů byly určeny počty.

Grantová agentura Akademie věd

Grantovou agenturu AV (GA AV) tvoří vedení GA AV, předsednictvo, dozorčí rada, oborové rady a sekretariát. Vedení GA AV ČR se podle Statutu GA AV skládá z Předsednictva GA AV a z předsedů oborových rad. Vedení GA AV rozhoduje o udělování grantů. Řídícím orgánem GA AV je Předsednictvo GA, které tvoří předseda a tři místopředsedové (tj. 4 muži).

Zaměstnanci VaV na vysokých školách v ČR za rok 2000 a 2003

	2000			2003		
	fyzické osoby	z toho žen	% žen	fyzické osoby	z toho žen	% žen
vědecko-pedagogičtí pracovníci celkem	17 938	6 025	33,5	19 505	6 636	34
pedagogičtí pracovníci	15 640	5 304	34	17 606	5 999	34
vědečtí pracovníci	2 298	721	31	1 899	637	33,5

Zaměstnanci v ČR zabývající se výzkumem a vývojem podle vědních oblastí

Vědní oblasti	2000			2001			2002		
	celkem	z toho žen	% žen	celkem	z toho žen	% žen	celkem	z toho žen	% žen
přírodní	6 926	2 682	39	6 859	2 608	38	6 982	2 573	37
technické	11 864	2 557	21,5	12 986	2 795	21,5	12 748	2 595	20
lékařské	1 596	878	55	1 809	1 042	52	1 733	984	57
zemědělské	1 785	910	51	1 820	948	52	1 806	978	54
sociální	475	233	49	630	266	42	1 453	709	49
společenské	1 552	776	50	2 003	1 040	52	1 310	645	49

Složení oborových rad GA AV ČR

	celkem	z toho muži	z toho ženy
Oblast věd o neživé přírodě			
<i>Matematické a fyzikální vědy a informatika</i>	15	14	1
předseda		1	
místopředseda		1	
tajemník		1	
členové		11	1
<i>Technické vědy a kybernetika</i>	15	15	0
předseda		1	
místopředseda		1	
tajemník		1	
členové		12	0
<i>Vědy o zemi a vesmíru</i>	15	13	2
předseda		1	
místopředseda		1	
tajemník		1	
členové		10	2
Oblast věd o živé přírodě a chemických věd			
<i>Chemické vědy</i>	15	14	1
předseda		1	
místopředseda		1	
tajemník		1	
členové		11	1
<i>Lékařské a molekulárně biologické vědy</i>	15	10	5
předseda		1	
místopředsedkyně			1
tajemnice			1
členové		9	3
<i>Ekologicko-biologické vědy</i>	15	8	7
předseda		1	
místopředsedkyně			1
tajemník		1	
členové		6	6
Oblast humanitních a společenských věd			
<i>Sociální a ekonomické vědy</i>	12	9	3
předsedkyně			1
místopředseda		1	
tajemník		1	
členové		7	2
<i>Historické vědy</i>	12	9	3
předseda		1	
místopředseda		1	
tajemník		1	
členové		6	3
<i>Humanitní a biologické vědy</i>	12	6	6
předseda		1	
místopředsedkyně			1
tajemnice			1
členové		5	4
celkem	130	102	28

Č L Á N K Y

Oborové rady GA AV jsou volenými orgány pro posouzení a hodnocení grantových přihlášek v jednotlivých vědních oborech.

Činnost GA AV je kontrolována Dozorčí radou GA AV a dalšími orgány, např. Radou vlády pro výzkum a vývoj. Dozorčí radu tvoří předsedkyně a 9 členů (tj. 9 mužů a 1 žena). Zastoupení žen v Předседnictvu GA AV a v oborových radách ukazuje předchozí tabulka:

Zastoupení žen v oborových radách se významně liší podle jednotlivých vědních oblastí. Padesátipro-

centní zastoupení žen je v ekologicko-biologických vědách a v humanitních a biologických vědách. V lékařských a molekulárně biologických, v sociálních a ekonomických vědách a v historických vědách je zastoupení žen třetinové. Ve všech oblastech věd o neživé přírodě a v chemických vědách jsou v drtivé převaze muži. Ze 130 členů oborových rad je 28 žen, tj. 21,5 %.

Počet grantů udělených GA AV vysokým školám se také výrazně liší podle pohlaví. Z celkového počtu 141 udělených grantů v roce 2004 bylo řešiteli jen 28 žen, tj. 20 %.

Granty udělené vysokým školám GA AV 2004

Vysoká škola	Fakulta	Počet	Z toho žen-řešitelek	% žen
UK v Praze	celkem	63	12	19
	CTS	1	0	0
	FF UK	3	2	33
	PedF UK	1	0	0
	1. LF UK	1	1	100
	3. LF UK	1	1	100
	FSV UK	4	1	25
	PřF UK	40	5	12,5
	MFF UK	10	2	20
	ETF UK	1	0	0
	COŽ UK	1	0	0
VŠE v Praze	celkem	2	1	50
	FPH VŠE	1	0	0
	FNH VŠE	1	1	100
ČVUT v Praze	celkem	11	1	9
	FSv ČVUT	2	0	0
	FSI ČVUT	3	0	0
	FEL ČVUT	3	1	33
	FJFI ČVUT	1	0	0
	FD ČVUT	1	0	0
	KÚ ČVUT	1	0	0
VŠCHT v Praze	celkem	8	0	0
	FCHT VŠCHT	3	0	0
	FPBT VŠCHT	3	0	0
	FCHI VŠCHT	1	0	0
	CL VŠCHT	1	0	0
ČZU v Praze	celkem	1	0	0
	LesF ČZU	1	0	0
UP v Olomouci	celkem	5	0	0
	PřF UP	3	0	0
	FF UP	2	0	0

JČU v Českých Budějovicích	celkem	8	4	50
	BF JČU	6	4	67
	ZSF JČU	1	0	0
	ÚFB JČU	1	0	0
TU v Liberci	celkem	1	0	0
	PedF TUL	1	0	0
MU v Brně	celkem	24	7	29
	LF MU	1	0	0
	PřF MU	11	3	27
	FF MU	8	4	50
	PF MU	1	0	0
	FES MU	1	0	0
OU v Ostravě	celkem	2	0	0
	PřF OU	2	0	0
SU v Opavě	celkem	1	0	0
	FPřF SU	1	0	0
ZČU v Plzni	celkem	2	1	50
	FHS ZČU	1	0	0
	ITSZ ZČU	1	1	100
UTB ve Zlíně	celkem	2	0	0
	FT UTB	2	0	0
JAMU v Brně	celkem	1	1	100
	DF JAMU	1	1	100
VUT v Brně	celkem	10	0	0
	FSI VUT	3	0	0
	FEKT VUT	7	0	0
celkem		141	28	20

Grantová agentura České republiky

Grantovou agenturu České republiky tvoří předsednictvo a kontrolní rada Grantové agentury ČR. Navenek zastupuje GA ČR a jedná jejím jménem předseda. Výkonným orgánem GA ČR je Předsednictvo GA ČR. Předsednictvo je pětičlenné. Na pozicích předsedy a členů předsednictva jsou samí muži.

Poradním orgánem GA ČR jsou Oborové komise GA ČR. Jsou odborným poradním orgánem pro hodnocení návrhů grantových projektů. Předsedy pěti oborových komisí jsou muži.

Přehled členů oborových komisí ukazuje následující tabulka:

Oborové komise GA ČR

Oborové komise	Počet členů	Z toho žen	% žen
OK lékařských věd	17	5	29
OK technických věd	25	1	4
OK přírodních věd	25	3	12
OK společenských věd	24	8	33
OK zemědělských věd	18	1	5,5
Oborové komise celkem	109	18	16,5

Č L Á N K Y

Ze 109 členů oborových komisí je 18 žen, tj. 16,5 %.

Nejvíce žen je v oborové komisi společenských věd a lékařských věd (33, resp. 29 %), nejméně v technických vědách (4 %).

Ze 414 členů podborových komisí Grantové agentury ČR je 69 žen, tj. 16,5 %. Nejvíce žen je v podborové komisi společenských věd – 28, tj. 26 % – hlavně v podborových komisích právních věd, věd o umění a sociologie.

Podborové komise GA ČR 2004

	Počet členů	Z toho žen	% žen
Podborové komise lékařských věd			
Molekulární biologie, genetika, exper. onkologie	11	3	27
Biochemie, metabolismus a výživa	10	2	20
Morfologické obory a experimentální chirurgie	10	2	20
Fyziologické obory, farmakologie, toxikologie	19	6	31,5
Mikrobiologie, imunologie, epidem. a hygiena	10	3	30
Lékařské vědy celkem	60	16	27
Podborové komise technických věd			
Strojírenství	18	0	0
Elektrotechnika a kybernetika	20	1	5
Stavebnictví, architektura a doprava	19	1	5
Technická chemie	15	2	13
Hornictví	7	1	14
Hutnictví a materiálové inženýrství	19	1	5
Technické vědy celkem	98	6	6
Podborová komise přírodních věd			
Matematika a informatika	15	1	7
Fyzika	20	0	0
Chemie	21	4	19
Buněčná a molekulární chemie	12	4	33
Vědy o Zemi a vesmíru	23	2	7
Obecná a ekologická biochemie	21	4	19
Přírodní vědy celkem	112	15	14
Podborová komise společenských věd			
Filozofie, teologie a religionistika	9	1	11
Ekonomické vědy	16	2	12,5
Sociologie	14	5	36
Historické vědy, národopis	12	1	8
Filologie	16	5	31
Psychologie, pedagogika	15	4	27
Právní vědy, politologie	14	6	43
Estetika, hudební věda a vědy o umění	11	4	36
Společenské vědy celkem	107	28	26
Podborová komise zemědělských věd			
Rostlinná produkce, genetika a šlechtění	6	0	0
Rostlinolékařství, fyziologie rostlin	8	2	25
Živočišná produkce, genetika a šlechtění	5	0	0
Fyziologie a patologie zvířat	6	1	17
Zemědělské produkty, potravinářství a ekotoxikologie	5	0	0
Péče o krajinu, lesy, půda	7	1	14
Zemědělské vědy celkem	37	4	11
Podborové komise celkem	414	69	17

Mimo oborových a podoborových komisí GA ČR pracuje při GA ČR ještě oborová komise „Mezinárodní projekty EUROCORES“. Skládá se ze dvou komisí pro podprogram SONS – ta je pětičlenná – a komise pro podprogram Euro-DYNA – ta je šestičlenná. Ani v jedné z těchto komisí není žádná žena.

(v pěti z jedenácti škole udělených grantů jsou řešitelkami ženy, tj. 45 %). Celkově nejvíce žen získalo granty na Univerzitě Karlově v Praze (26) a na Masarykově univerzitě v Brně (12). Nejvíce udělených grantů v roce 2005 bylo společenského zaměření, celkem 108. Z toho bylo 28 řešitelek, tj. 26 %.

Přehled grantů (počty) udělených vysokým školám GA ČR v letech 2003–2005 ukazuje další tabulka. Z udělených grantů nejvyšší procento žen je v roce 2005 na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích

Do přehledu jsme zařadili i Radu vysokých škol, i když granty financované Fondem rozvoje vysokých škol nejsou určeny pro výzkum a vývoj, ale pro rozvoj studijních programů.

Granty financované GA ČR

Vysoká škola	2003			2004			2005		
	počet	z toho žen	%	počet	z toho žen	%	počet	z toho žen	%
AMU v Praze	0			1	0	0	3	0	0
AVU v Praze	0			0			0		
ČVUT v Praze	49	4	8	37	4	11	45	6	13
ČZU v Praze	11	3	27	2	1	50	4	0	0
JAMU v Brně	0			0			0		
JU v Českých Budějovicích	25	6	24	9	1	11	11	5	45
MU v Brně	68	10	15	35	8	23	43	12	28
MZLU v Brně	15	1	7	3	1	33	5	2	40
OU v Ostravě	6	2	33	8	4	50	6	0	0
SU v Opavě	7	1	14	6	0	0	6	1	17
TU v Liberci	6	1	17	6	0	0	5	0	0
VŠB-TU Ostrava	40	8	20	25	2	8	25	0	0
Univerzita Hradec Králové	3	2	67	7	3	43	0		
UJEP v Ústí nad Labem	3	1	33	5	2	40	2	0	0
UK v Praze	150	36	24	84	28	33	95	25	26
UP v Olomouci	15	2	13	9	1	11	23	7	30
Univerzita Pardubice	19	4	21	13	1	8	11	2	18
UTB ve Zlíně	2	1	50	2	0	0	1	0	0
VFU Brno	5	2	40	1	1	100	0		
VŠE v Praze	34	9	26	14	6	43	18	3	17
VŠCHT v Praze	38	5	13	10	1	10	19	7	37
VŠUP v Praze	0			0			1	0	0
VUT v Brně	48	3	6	36	1	3	36	1	3
ZČU v Plzni	43	3	7	3	0	33	7	0	0
celkem	587	104	18	316	65	20,5	366	71	19

Rozdělení grantů GA ČR podle oborů

	2004			2005		
	počet	z toho žen	%	počet	z toho žen	%
technické	83	6	7	85	6	7
přírodní	63	8	13	62	12	19
lékařské	12	3	30	11	2	18
zemědělské	7	2	28,5	9	4	44
společenské	95	33	35	108	28	26
postdoktorské	56	13	23	73	16	22
doktorské				18	3	17
celkem	316	65	20,5	366	71	19

Č L Á N K Y

Rada vysokých škol

Rada vysokých škol je orgánem reprezentace vysokých škol. Zabývá se rozvojem, ekonomickým zabezpečením, právní úpravou, činnostmi, organizací a řízením vysokých škol a zásadními věcmi dotýkajícími se rozvoje, činností a zájmů vysokých škol a jejich učitelů, studentů a zaměstnanců. Vypracovává stanoviska a doporučení pro MŠMT a další instituce. V čele Rady stojí Předsednictvo Rady vysokých škol. Má 35 členů, z toho je 5 žen.

Fond rozvoje vysokých škol (FRVŠ) organizuje výběrové řízení na projekty vytvářející podmínky pro vzdělávací činnost nebo ovlivňující kvalitu pedagogické činnosti či kvalitu studia. Činnost fondu zabezpečuje Agentura Rady vysokých škol.

Přehled počtu projektů udělených vysokým školám v letech 2004 a 2005 (roky dostupné v období sběru dat na webu) Fondem rozvoje vysokých škol ukazuje následující tabulka:

Projekty financované FRVŠ v letech 2004 a 2005

Vysoká škola	2004			2005		
	počet	z toho žen	%	počet	z toho žen	%
AMU v Praze	21	5	24	27	7	26
AVU v Praze	2	0	0	1	0	0
ČVUT v Praze	128	16	12,5	120	14	12
ČZU v Praze	50	23	46	59	17	29
JAMU v Brně	30	12	40	23	10	43
JU v Českých Budějovicích	64	24	37,5	59	24	48
MU v Brně	100	33	33	110	47	43
MZLU v Brně	80	22	27,5	67	24	36
OU v Ostravě	8	4	50	13	5	38
SU v Opavě	17	4	23,5	12	4	33
TU v Liberci	30	6	20	36	6	17
VŠB-TU Ostrava	60	13	22	71	15	21
Univerzita Hradec Králové	14	6	43	10	3	30
UJEP v Ústí nad Labem	17	7	41	10	3	30
UK v Praze	156	59	38	88	35	40
UP v Olomouci	52	27	52	56	24	43
Univerzita Pardubice	22	10	45	29	12	41
VFU Brno	29	21	72	28	18	64
VŠE v Praze	8	4	50	4	2	50
VŠCHT v Praze	17	9	52	34	11	32,3
VŠUP v Praze	1	1	100			
VUT v Brně	150	31	21	188	24	13
ZČU v Plzni	43	13	30	41	9	22
UTB ve Zlíně	14	3	21	20	7	35
celkem	113	353	31	1106	321	29

Rozdělení grantů financovaných FRVŠ podle oborů

	2004			2005		
	počet	z toho žen	%	počet	z toho žen	%
technické	337	46	14	367	37	10
přírodní	257	93	36	281	98	39
lékařské	142	71	50	107	47	44
zemědělské	135	48	35,5	99	27	27
společenské	242	95	39	252	112	44
celkem	1113	353	31	1106	321	29

Nejvíce grantů FRVŠ v roce 2005 získalo ČVUT Praha (ze 120 získaných grantů je 14 žen - řešitelék, tj. 12 %). Celkově jsou ženy jako řešitelky projektů zastoupeny hlavně ve zdravotnických oborech, společenských oborech a přírodovědných oborech.

u projektů GA ČR 19 %, u projektů FRVŠ 29 %. Ženy jsou více zastoupeny v projektech oborů, kde také početně převažují jako zaměstnankyně (např. zdravotně-sociální obory).

Závěr:

1. Ve vedení grantových agentur i Fondu rozvoje vysokých škol jsou zastoupeni téměř výhradně muži.
2. Ženy jsou zastoupeny minimálně také na místech předsedů oborových rad.
3. V oborových radách GA AV ČR je celkové zastoupení žen 27 %.
4. V oborových komisích GA ČR je zastoupení žen 16,5 %, v podoborových komisích je to 17 %.
5. Ženy jsou výrazně v menším počtu řešitelkami projektů. U projektů GA AV v roce 2005 je to 20 %, u projektů GA ČR 19 %, u projektů FRVŠ 29 %.

Vědecké, umělecké a akademické rady vysokých škol

Vědecké nebo umělecké, na neuniverzitních vysokých školách akademické rady (dále jen „vědecká rada“) zřizují vysoké školy podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách). Vědecká rada je samosprávným orgánem vysoké školy. Vědecká rada projednává dlouhodobý záměr školy, schvaluje studijní programy, vykonává působnost v řízení ke jmenování profesorem a v habilitačním řízení. Jednací řád Vědecké rady upravuje vnitřní předpis školy. Členy vědecké rady jsou významní představitelé oborů, v nichž vysoká škola uskutečňuje vzdělávací a vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost.

Počty členů vědeckých rad vysokých škol (rozdělení podle oborů studia)

Vysoká škola	Fakulta	celkem	z toho žen	% žen
Přírodní vědy				
JU v Českých Budějovicích	F. biologická	16	0	0
MU v Brně	Přírodovědecká f.	33	3	9
	F. informatiky	27	3	11
OU v Ostravě	Přírodovědecká f.	30	2	7
SU v Opavě	Filozoficko-přírodovědecká f.	21	4	19
Univerzita Hradec Králové	F. informatiky a managementu	21	3	14
UJEP v Ústí nad Labem	F. životního prostředí	16	3	19
UK v Praze	Přírodovědecká f.	30	6	20
	Matematicko-fyzikální f.	34	2	6

Č L Á N K Y

UP v Olomouci	Přírodovědecká f.	37	1	3
VŠE v Praze	F. informatiky a statistiky	33	3	9
VUT v Brně	F. chemická	30	3	10
	F. informačních technologií	24	1	5
ZČU v Plzni	F. aplikovaných věd	32	0	0
celkem		384	34	9
Zemědělské, lesnické, veterinární vědy				
ČZU v Praze	F. lesnická a enviromentální	40	2	5
	F. agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů			
JU v Českých Budějovicích	F. zemědělská	26	2	8
MZLU v Brně	Agromická f.	29	7	24
	Zahradnická f.	38	3	8
	Lesnická a dřevařská f.			
VFU Brno	F. veter. hygieny a ekologie			
celkem		133	14	10,5
Zdrav., lékař. a farm. vědy				
JU v Českých Budějovicích	Zdravotně sociální f.	21	5	24
MU v Brně	Lékařská f.	52	11	21
OU v Ostravě	Zdravotně sociální f.	30	2	7
UK v Praze	1. lékařská f.	41	3	7
	2. lékařská f.	44	8	18
	3. lékařská f.	40	3	7,5
	Lék. f. v Plzni	33	3	9
	Lék. f. v Hradci Králové	46	3	6,5
	Farmaceut. f. v Hradci Králové	30	2	7
UP v Olomouci	Lékařská f.	36	2	5,5
Vysoká škola v Plzni		14	5	36
Vysoká škola zdravotnická				
VFU Brno	Farmaceutická f.	24	4	17
celkem		411	51	12
Technické vědy				
ČZU v Praze	Technická f.			
ČVUT v Praze	F. stavební	45	3	7
	F. strojní	38	1	3
	F. elektrotechnická	30	1	3
	F. dopravní	34	1	3
	F. architektury	14	1	7
PIT (Pražský technologický institut)		11	2	18
TU v Liberci	F. mechatroniky	29	1	3
	F. strojní	26	0	0
	F. textilní	39	4	10
	F. architektury	19	1	5
Univerzita Pardubice	F. dopravní J. Pernera	38	1	3
	F. chemicko-technologická	30	3	10
UTB ve Zlíně	F. technologická	27	0	0
VŠB-TU Ostrava	F. stavební	41	2	5

	F. strojní	30	1	3
	F. elektrotechniky a informatiky	47	5	11
	Hornicko-geologická f.	33	1	3
	F. metalurgie a materiálového inženýrství	35	3	8,5
	F. bezpečnostního inženýrství	27	2	7
VUT v Brně	F. architektury	20	3	15
	F. stavební	50	1	2
	F. elektrotechniky a komunikačních technologií	32	2	6
	F. informačních technologií	32	2	6
	F. strojního inženýrství	36	0	0
ZČU v Plzni	F. elektrotechnická	19	0	0
	F. strojní	27	0	0
celkem		809	41	5
Společenské vědy, služby				
JU v Českých Budějovicích	F. pedagogická	21	4	19
	Teologická f.	23	4	17
MU v Brně	Právníká f.	38	6	16
	Filozofická f.	25	6	24
	Pedagogická f.	27	6	22
	Ekonomicko-správní f.	27	3	11
	F. sociálních studií	25	3	12
	F. sportovních studií	21	7	33
MZLU v Brně	Provozně ekonomická f.	26	3	11,5
OU v Ostravě	Filozofická f.	27	8	30
	Pedagogická f.	24	7	29
SU v Opavě	Obchodně podnikatelská f.			
	Filozoficko-přírodovědecká f.	21	4	19
TU v Liberci	F. hospodářská	26	5	19
	F. pedagogická	24	3	15
Univerzita Hradec Králové	Pedagogická f.	29	5	17
	F. informatiky a managementu	21	3	14
UJEP v Ústí nad Labem	Pedagogická f.	29	5	17
	F. sociálně ekonomická	17	4	23,5
UK v Praze	Katolická teologická f.	16	0	0
	Evangelická teologická f.	11	1	9
	Husitská teologická f.	19	2	10,5
	Právníká f.	37	6	16
	Filozofická f.	36	9	25
	Pedagogická f.	41	12	30
	F. sociálních věd	52	5	2,5
	F. tělesné výchovy a sportu	25	3	12
	F. humanitních studií			
UP v Olomouci	Cyrilometodějská teologická f.	21	2	9,5
	Filozofická f.	27	5	18,5

Č L Á N K Y

	Pedagogická f.	32	5	16
	F. tělesné kultury	29	6	21
	Právnická f.	25	4	8
Univerzita Pardubice	F. ekonomicko-správní	28	4	14
	F. humanitních studií	23	8	35
UTB ve Zlíně	F. managementu a ekonomiky	27	6	22
VŠB-TU Ostrava	Ekonomická f.	24	4	17
VŠE v Praze	F. financí a účetnictví	31	10	33
	F. mezinárodních vztahů	40	11	27,5
	F. podnikohospodářská	33	5	15
	F. národohospodářská	33	4	12
	F. managementu	30	4	13
VŠPJ (VŠ polytechnická Jihlava)				
VUT v Brně	F. podnikatelská			
ZČU v Plzni	F. ekonomická			
	F. filozofická	32	1	3
	F. právnická	13	1	8
	F. pedagogická	24	4	17
VŠPVS (Academia Rerum Civilium - Vysoká škola politických a společenských věd)				
Akademie STING		21	3	14
AAVŠ (Anglo-americká vysoká škola)		13	2	15
EPI (Evropský polytechnický institut)		23	2	9
EBF (Mezinárodní baptistický teologický seminář evropské baptistické federace)		11	2	18
NEWTON College		33	2	6
PVŠPS (Pražská vysoká škola psychosociálních studií)		8	3	37,5
RVŠ (Rašínova vysoká škola)		21	2	9,5
SVŠES (Soukromá vysoká škola ekonomických studií)		15	3	20
SVI Kladno (Středočeský vysokoškolský institut)		15	3	20
ŠAVŠ (Škoda Auto vysoká škola)		14	2	14
UNYP (University of New in Prague)				
VŠKE Brno (Vysoká škola Karla Engliše v Brně)		12	1	8
VŠAP (VŠ aplikovaného práva)		21	2	9,5
VŠ CRHL (Vysoká škola cestovního ruchu, hotelnictví a lázeňství)		28	2	7
VŠEM (VŠ ekonomie a managementu)		8	0	0
VŠERS (Vysoká škola evropských a regionálních studií)		8	3	37,5
VŠFS (Vysoká škola finanční a správní)		38	3	8
VŠH (Vysoká škola hotelová v Praze 8)		35	3	8,5
VŠJAK (Vysoká škola J. A. Komenského)				

VŠKV (Vysoká škola Karlovy Vary)		18	3	4
VŠL (Vysoká škola logistiky)				
VŠMIE (Vysoká škola manažerské informatiky a ekonomiky)		14	3	
VŠMVV (Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha)				
VŠO (Vysoká škola obchodní)		11	4	
VŠP (Vysoká škola podnikání)		23	2	
VŠRR (Vysoká škola regionálního rozvoje)				
VŠTVS PALESTRA (Vysoká škola tělesné výchovy a sportu PALESTRA)				
VŠVSMV (Vysoká škola veřejné správy a mezinárodních vztahů v Praze)		11	2	
ZMVŠ (Západomoravská vysoká škola Třebíč)		9	1	
celkem		1570	261	17
Vědy o kultuře a umění				
AMU v Praze	Hudební f.	33	7	21
	Divadelní f.	22	8	36
	Filmová f.	14	1	7
AVU v Praze		13	1	8
FAP (Filmová akademie Miroslava Ondříčka v Písku)				
IRKT (Institut restaurování a konzervačních technik Litomyšl) ¹⁾		23	5	25
JAMU v Brně	Divadelní f.	17	2	12
	Hudební f.	19	2	10,5
LA (Literární akademie – Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého)		22	3	14
VŠUP v Praze		46	9	19,5
VUT v Brně	F. výtvarných umění	20	1	5
celkem		229	39	17

¹⁾ Od roku 2006 samostatná Fakulta restaurování Univerzity Pardubice

Údaje byly získány z webových stránek jednotlivých škol a fakult. Některé školy seznam členů vědeckých a akademických rad na svém webu nezveřejnily, a proto nejsou získaná data úplná.

Jak z výše uvedené tabulky vyplývá, ani v jednom oboru studia nepřesahuje počet žen ve vědeckých a akademických radách 20 %. Nejvíce žen je zastoupeno ve vědeckých a akademických radách škol se společenským zaměřením a s kulturním a uměleckým zaměřením (po 17 %), nejméně (5 %) s technickým zaměřením.

Pokud se týká jednotlivých škol více než 30 % žen ve vědeckých a akademických radách je na soukromé Pražské vysoké škole psychosociálních studií (37,5 %), na soukromé Vysoké škole ekonomie a managementu (37,5 %), na Divadelní fakultě AMU (36 %), na soukromé Vysoké škole Plzeň (36 %), na Fakultě humanitních studií UPa (35 %), na Fakultě financí a účetnictví VŠE (33 %), na Filozofické fakultě OU (30 %), na Pedagogické fakultě UK (30 %). Opět nejvíce žen ve vědeckých a akademických radách je na školách s obory společensko-vědními, zdravotně-sociálními, tedy tam, kde také početně převažují jako zaměstnankyně.

Závěr:

1. Zastoupení žen ve vědeckých a akademických radách vysokých škol je nízké.
2. Ženy jsou více zastoupeny v oborech, kde také početně převažují jako zaměstnankyně, tj. ve vědeckých a akademických radách vysokých škol se zaměřením společenským a zdravotně sociálním.
3. Zastoupení žen ve vědeckých a akademických radách veřejných vysokých škol a v akademických radách soukromých vysokých škol je prakticky stejné – v průměru pod 20 %.

Shrnutí

- Analýza ukázala, že ačkoliv možnosti uplatnění žen ve výzkumu a vývoji jsou rovné, oblast výzkumu a vývoje na vysokých školách je silně maskulinizována.
- Problémem při získávání dat byla existence statistik a jejich dostatečnost. Není možnost data historicky analyzovat, protože segregovaná data existují v některých případech až od roku 2001 (např. ČSÚ, ÚIV), někde nejsou segregovaná data uváděna ani v roce 2005 (např. GA ČR, FRVŠ). Požadavkem se tedy stává v této oblasti sjednocení a sběr statistik segregovaných na základě pohlaví, k čemuž mohou sloužit vyvinuté indikátory Evropské komise, které vycházejí z klasifikace OECD.
- Přestože ženy pronikly do jednotlivých výzkumných pracovišť vysokých škol, jejich účast v klíčových rozhodovacích pozicích (Rada vlády ČR pro výzkum a vývoj, Předsednictvo a Oborové komise GA AV ČR, Předsednictvo a Oborové komise GA ČR) je minimální.
- Ženy jsou výrazně v menším počtu řešitelkami projektů i členkami vědeckých a akademických rad

vysokých škol. Více jsou ženy zastoupeny v oborech, kde také početně převažují jako zaměstnankyně (společensko-vědní obory a zdravotně-sociální obory).

- Jak vyplynulo z výzkumu názorů a postojů žen v akademických funkcích na českých vysokých školách, uskutečněném Centrem pro studium vysokého školství v roce 2004, ženy mají o výzkum a vývoj zájem, ale jejich vědecká dráha je obtížnější. Možnosti jsou pro ženy rovné, ale je důležité, zda tyto možnosti mohou vždy využívat vzhledem k rodinným povinnostem.
- Podstatně záleží na prostředí, v němž se žena pohybuje. Volba záleží vždy na ženě samé – čemu dá v určitém časovém období přednost: vědecké kariéře nebo mateřství a rodinným povinnostem. Nesmírně důležité je také rodinné zázemí ženy a schopnost zorganizovat si svůj osobní život.

Literatura:

- [1] Statistické ročenky školství, Praha, Ústav pro informace ve vzdělávání.
- [2] Statistické ročenky ČSÚ, Praha, Český statistický úřad.
- [3] Analýza současné situace v rovnosti žen a mužů v oblasti věcné působnosti MŠMT, Sociologický ústav AV ČR, Praha, 2002.
- [4] Na cestě do EU: rovné příležitosti mužů a žen v ČR, Sociologický ústav AV ČR, Praha, 2002.
- [5] Priority a postupy vlády při prosazování rovnosti mužů a žen, Usnesení vlády ČR č. 4, 2003.
- [6] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/73/ES, o zavedení rovného zacházení pro muže a ženy, Brusel, 2002.
- [7] Kontext, časopis pro gender a vědu, Praha, ročníky 2003, 2004, 2005.
- [8] Webové stránky MŠMT, MPSV, GA AV ČR, GA ČR, RVŠ, FVRŠ a vysokých škol v ČR.

